

Қазақстанның энергетика секторына инвестициялар тартудың негізгі аспектілері

Кіріспе

Соңғы жиырма жылда жаһандық инвестициялық орта түбегейлі өзгерістерге ұшырады. Салыстырмалы түрде аз шығынды бизнес-модельдерге негізделген және экспоненциалды ауқымды ұлғайту әлеуеті бар ақпараттық технологиялар секторының қарқынды өсуі инвесторларға аса жоғары кіріс алу мүмкіндіктерін ашты. Бүгінде Apple, Microsoft және Nvidia сияқты компаниялар әлемдік қор нарықтарында үстемдік етеді. Керісінше, дәстүрлі энергетикалық алыптардың позициясы айтарлықтай әлсіреді. 2008 жылы ExxonMobil нарықтық капитализация бойынша әлемдегі ең ірі компания болды, ал Chevron үздік ондыққа кірді. Бүгінде Exxon ірі 20 компанияның қатарына әрең ілінеді, ал Chevron тіпті алғашқы 30-қа да кірмейді.

№	По состоянию на конец 1 кв. 2008	
	Компания	Капитализация, \$ млрд
1	Exxon Mobil	456
2	General Electric	366
3	Microsoft	260
4	AT&T	227
5	Procter & Gamble	214
6	Walmart	209
7	Berkshire Hathaway	207
8	Johnson & Johnson	182
9	Chevron	176
10	Bank of America	169
20		
40		

По состоянию на конец мая 2025	
Компания	Капитализация, \$ млрд
Microsoft	3346
Nvidia	3202
Apple	2917
Amazon	2134
Alphabet [Google]	2051
Meta	1577
Tesla	1092
Berkshire Hathaway	1086
Broadcom	1075
Taiwan Semiconductor	996
Exxon Mobil	444
Chevron	239

Дереккөз: ашық деректер негізінде ENERGY Insights & Analytics құрастырған

Бұл өзгеріс жаһандық мұнай-газ саласы бетпе-бет келіп отырған кең ауқымды мәселені айқын көрсетеді: инвесторлардың назары басқа секторларға көбірек ауған кезде жаңа капитал тарту қиындай түсуде. Алғаш қарағанда, мұнай-газ саласына инвестиция салу технологиялық секторлармен салыстырғанда төмен күтілетін кірістілік пен күрделі жобалардың ұзақ өтелу мерзіміне байланысты тартымсыз көрінуі мүмкін. Алайда бұл сала жаһандық энергетикалық қауіпсіздіктің негізгі тірегі болып қала береді және инвесторларға бірқатар маңызды артықшылықтар ұсынады.

Мұнай-газ секторы — ондаған жылдар бойы тұрақты табыс әкелу қабілетін көрсетіп келе жатқан, жаһандық экономикаға толық интеграцияланған, қалыптасқан сала. Жылдам өсетін, жоғары құбылмалылыққа бейім салалардан айырмашылығы, энергетикалық компаниялар неғұрлым тұрақты және болжамды кіріс ұсынады. Саланың негізгі сипаттамаларының бірі — дивидендтік төлемдер: олар жиі ірі және тұрақты болады. Технологиялық компаниялар әдетте табысын тәуекелі жоғары жаңа жобаларға қайта инвестицияласа, ірі мұнай корпорациялары акционерлер мүддесін дивидендтер төлеу және акцияларды кері сатып алу арқылы қорғауға басымдық береді.

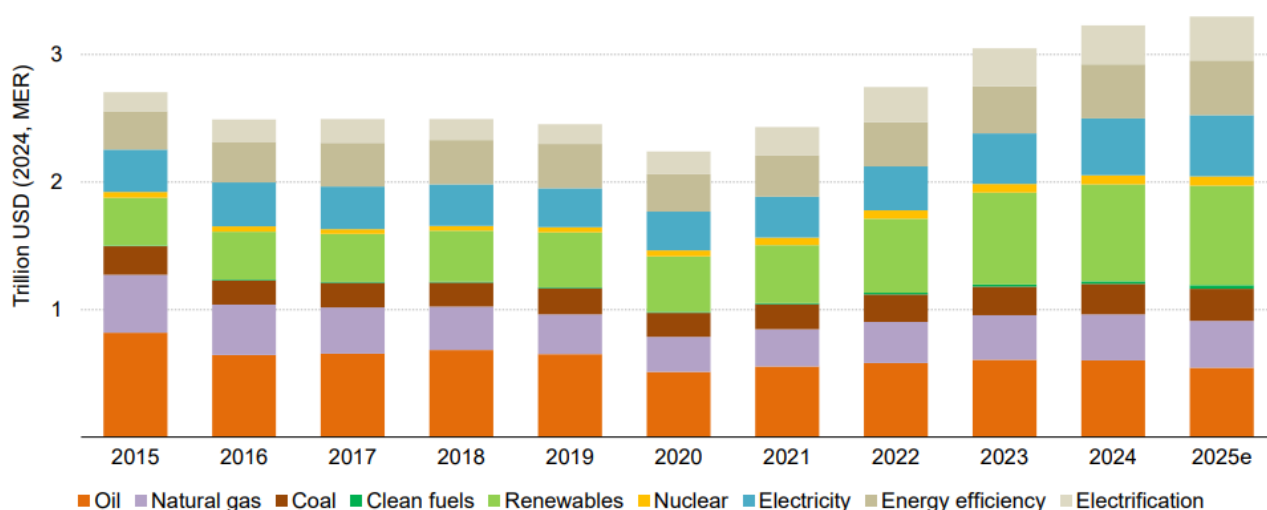
Мұнай-газ саласы экономиканың іргетасы болып қала бергендіктен, жаһандық қаржы нарықтарындағы өзгерістерге бейімделу аса маңызды. Бүгінгі таңда еліміздегі ең ірі мұнай-газ жобаларының көбісі пайдалану кезеңінде, бұл ұлттық экономика үшін қосымша құн өсімінің шектеулі болатынын көрсетеді. Бұл жағдай жаңа ірі мұнай-газ жобаларын іске қосудың қажеттілігін айқындайды, ал мұндай жобаларды іске асыру үшін алдыңғы қатарлы халықаралық ойыншылардың ауқымды капиталы мен заманауи технологиялары қажет. Қазақстанда айтарлықтай стратегиялық артықшылықтар бар болса да, әлі де көп жұмыс атқару қажет. Біз әлемге өткен тәжірибеден сабақ алғанымызды көрсетуіміз керек — оның ішінде елге қаржылық және беделдік шығын әкелген жағдайлардан да. Қазақстанның әлеуеті зор, бірақ ол тек инвестиция үшін тартымды әрі тұрақты орта белсенді түрде қалыптасқанда және қамтамасыз етілгенде ғана толық іске асады.

Сонымен қатар энергетика секторы макроэкономикалық тұрақсыздық, геосаяси күйзелістер мен инфляциялық қысым жағдайында барған сайын бағалы болып отырған орнықтылық деңгейін қамтамасыз етеді. Ірі инвесторлар үшін — оның ішінде жаһандық мұнай-газ корпорациялары, ұзақ мерзімді перспективасы бар институционалдық инвесторлар [зейнетақы қорлары, егеменді қорлар, сақтандыру компаниялары] үшін — мұнай-газ саласындағы тәуекел мен кірістілік бейіні, әсіресе, тұрақты салық-бюджеттік режим мен жобалардың қолайлы экономикалық моделі қамтамасыз етілген жағдайда әлі де тартымды болып қала береді.

Энергетика саласына инвестицияның жаһандық үрдістері

Мұнай мен газға инвестиция салу энергетика секторының жалпы қаржыландыруындағы елеулі үлесті сақтап келеді, дегенмен таза энергияға көшу үдерісінің жеделдеуі аясында бұл үлес біртіндеп өзгеруде. Халықаралық энергетика агенттігінің (ХЭА) [World Energy Investment 2025](#) баяндамасына сәйкес, 2025 жылы энергетикаға жаһандық инвестициялардың жалпы көлемі алғаш рет 3,3 трлн АҚШ долларынан асады. Бұл соманың шамамен 2,2 трлн АҚШ доллары таза энергия саласындағы технологиялар мен инфрақұрылымға бағытталмақ, бұл қазба отынға

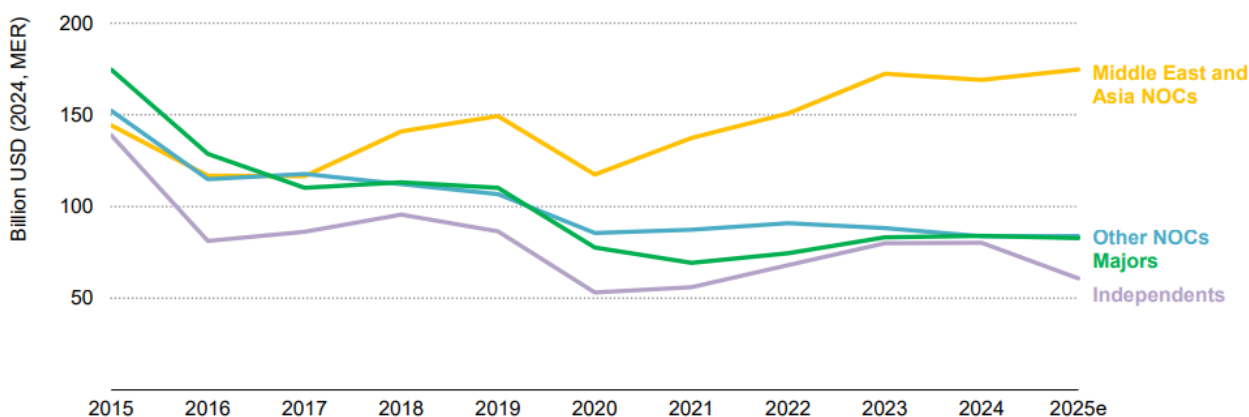
салынатын инвестициялар көлемінен екі есе артық.
Global investment in energy, 2015-2025

Дереккөз: ХЭА, World Energy Investment 2025 [2025 ж. маусым]

2025 жылы мұнай мен газды барлау және өндіруге салынатын инвестициялар шамамен 6%-ға қысқарып, 900 млрд АҚШ долларын құрайды деп күтілуде. Бұл көрсеткіш 2023 жылы 953 млрд АҚШ доллары және 2024 жылы 960 млрд АҚШ доллары деңгейінде болған. Қаржыландырудың болжамды қысқаруы мұнай бағасының төмендеуі мен нарықтағы тұрақсыздықтың сақталуына байланысты, соның нәтижесінде бірқатар компаниялар 2025 жылы барлау және өндіру секторына салынатын инвестиция көлемін азайту туралы шешім қабылдады. Сонымен қатар шығындар да өсті, алайда технологиялық ілгерілеу мен капитал тиімділігінің артуы ресурстарды игеруге кететін шығындардың өсуін ішінара өтеді. Барлау және өндіруге салынатын инвестициялардың шамамен 40%-ы Таяу Шығыс пен Азиядағы ұлттық мұнай компанияларына тиесілі. Шоғырландыру арқылы шығындарды азайтуға мүмкіндік берген соңғы бірігу және жұтылу мәмілелеріне қарамастан, тәуелсіз өндірушілердің (ең алдымен АҚШ-тағы тақтатас мұнай секторында) инвестициялары мұнай бағасының төмендеуі мен шығындардың өсуіне байланысты қысқарады.

Upstream oil and gas investment by company type, 2015-2025

IEA. CC BY 4.0.

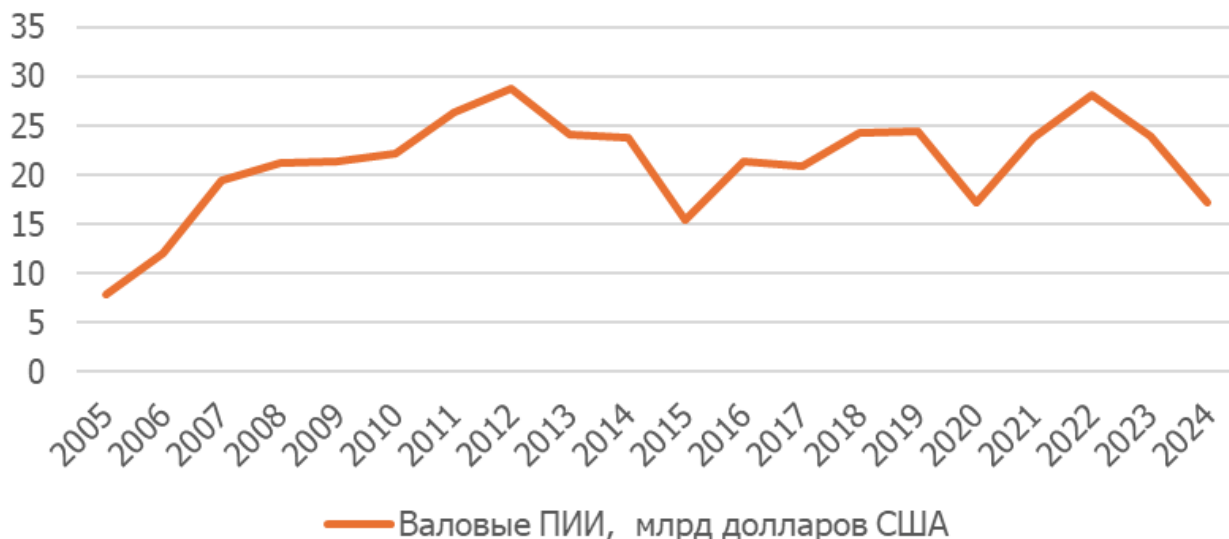
Дереккөз: ХЭА, World Energy Investment 2025 [2025 ж. маусым]

ХЭА сондай-ақ 2023 жылы жаңартылатын энергия көздерін өндіру және электр желілеріне салынған жиынтық инвестициялар алғаш рет қазба отын көздеріне кеткен шығындардан асып түскенін атап өтеді. Бұл жаһандық инвестициялар құрылымындағы маңызды өзгерісті білдіреді: өсімнің негізгі драйверлері ретінде күн фотоэлектрлік қондырғылары (PV) және басқа да жаңартылатын энергия көздері (ЖЭК) алға шықты. Дегенмен, мұнай мен газ жаһандық энергияға деген сұранысты өтеуде, әсіресе дамушы экономикалар мен энергетикалық қауіпсіздік мәселесіне тап болған өңірлерде, әлі де шешуші рөл атқарады. Таза энергия көздеріне көшу жолында болса да, ХЭА мұнай-газ инфрақұрылымына тұрақты инвестициялардың энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және экономикалық өсімді қолдау үшін әлі де қажет екенін ерекше атап өтеді.

Қорытындылай келе, мұнай мен газға салынатын инвестициялардың абсолюттік көлемі айтарлықтай болғанымен, таза энергия технологиялары барған сайын көбірек капитал тартқан сайын, олардың жалпы энергетикалық инвестициялық портфельдегі үлесі біртіндеп төмендеуде. Бұл динамика бір жағынан көмірсутектердің жаһандық энергетикадағы маңызын сақтап отырғанын, екінші жағынан энергетикалық көшу үдерісінің қарқын алып келе жатқанын көрсетеді.

Қазақстанның инвестицияларды тартудағы артықшылықтары

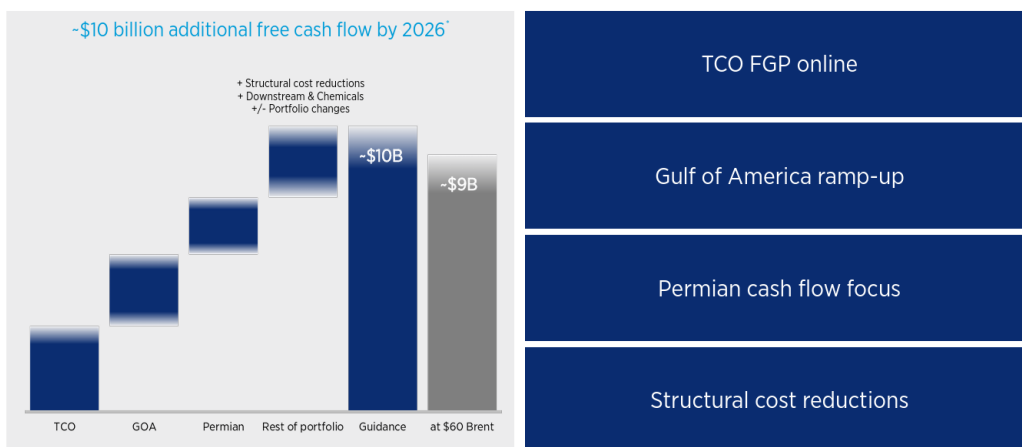
Қазақстан Орталық Азиядағы тікелей шетелдік инвестициялар (ТШИ) тартуда жетекші бағыт болып табылады — 1991 жылы тәуелсіздік алған сәттен бастап ел жүздеген миллиард АҚШ доллары көлемінде инвестиция тартты. Бұдан бөлек, [2029 жылға дейін қосымша 150 млрд АҚШ долларын тарту бойынша өршіл мақсат қойылған](#). Дегенмен, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі (ҚРҰБ) деректері бойынша, [ТШИ ағыны айтарлықтай баяулаған](#). 2024 жылы тікелей шетелдік инвестициялардың жалпы көлемі 17,2 млрд АҚШ долларын құрап, алдыңғы жылдардағы көрсеткіштерден едәуір төмен деңгейде болды және 2012 жылы тіркелген 28,8 млрд АҚШ долларлық рекордтық көрсеткіштен алшақ жатыр. Әсіресе бұл теріс динамика мұнай-газ секторында айқын байқалады, өйткені бұл сала дәстүрлі түрде ел экономикасындағы ТШИ негізгі қозғаушы күші болып келген. 2024 жылы шикі мұнай мен табиғи газ өндіруге салынған жалпы инвестициялар көлемі [небәрі 3,1 млрд АҚШ долларын](#) құрады, бұл 2023 жылғы 5,8 млрд АҚШ долларымен салыстырғанда айтарлықтай төмен.

Дереккөз: ENERGY Insights & Analytics, ҚРҰБ деректері негізінде құрастырылған

ТШИ ағынының баяулауы тек Қазақстанға ғана тән емес, дегенмен біздің жағдайда бұл ерекше алаңдатарлық белгі болып отыр, өйткені экономика ірі, капитал сыйымдылығы жоғары жобаларға тәуелді. Бұрын миллиардтаған инвестиция тартқан ауқымды бастамалардың көпшілігі бүгінде не пайдалануға берілген, не негізгі инвестициялық циклдерін аяқтаған. Бұл жобалар Қазақстанға технология трансфері, жұмыс орындарын құру және инфрақұрылымды дамыту сияқты елеулі экономикалық пайда әкелгенімен, соңғы онжылдықтың тәжірибесі елдің қазіргі инвестициялық моделі жаңа ірі жобаларды үнемі іске қосуға айтарлықтай тәуелді екенін көрсетіп отыр. Осындай жаңа жобалар толқыны болмаса, Қазақстан тікелей шетелдік инвестициялар ағымының ұзаққа созылатын тоқырау кезеңіне тап болу қаупіне ұшырайды.

Industry-leading growth

Дереккөз: Chevron компаниясының 2025 жылдың 1-тоқсанына арналған есептік презентациясы

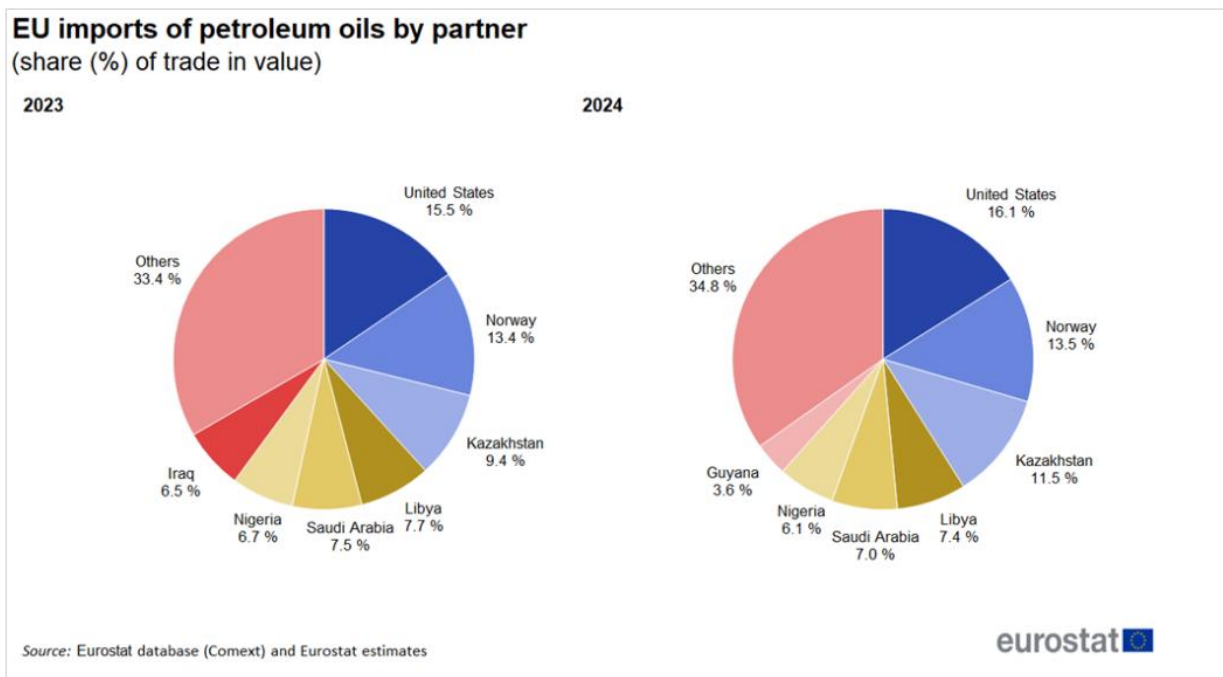
Қазақстанға ТШИ тарту қарқынының қазіргі бәсеңдеуіне қарамастан, шетелдік инвестициялар ағынын едәуір арттыруға және жаңа ауқымды жобаларды іске қосуға мүмкіндік беретін бірқатар тұрақты оң факторлар бар — егер осы материалда көрсетілген проблемалық мәселелер шешімін тапса. Басты оң факторлардың бірі — Қазақстанның шетелдік инвесторлармен серіктестік қатынастарды орнату және дамытудағы дәлелденген тиімділігі. Мұның жарқын мысалы — Chevron басқаратын [«Теңізшевройл»](#) (ТШО) бірлескен кәсіпорны. 1990-жылдардың басынан бері жұмыс істеп келе жатқан ТШО өз акционерлеріне айтарлықтай табыс әкеліп қана қоймай, ел экономикасының өсу катализаторына айналып, мыңдаған жұмыс орындарын ашты, заманауи технологиялар мен басқару тәжірибесін игеруге ықпал етті. Сонымен қатар, бұл жоба әлі де тұрақты табыс көрсетуде: [Chevron компаниясының соңғы қаржылық есебіне сәйкес](#), ТШО америкалық мұнай алыбының бос ақша ағынының негізгі драйвері болып қала береді. ТШО — шетелдік инвесторлар консорциумы жүзеге асырған жалғыз ірі әрі табысты жоба емес. [Қашаған мен Қарашығанак](#) мысалдары да Қазақстанның технологиялық күрделі, миллиардтаған долларлық жобаларды ұзақ мерзімді іске асыру алаңы бола алатынын растайды. Бұл мысалдар әлеуетті инвесторларға қуатты сигнал береді: Қазақстан ауқымды халықаралық жобаларды ұзақ мерзім бойы қолдауға қажетті мүмкіндіктер мен саяси ерік-жігерге ие.

Сонымен қатар, Қазақстанда шетелдік инвестициялар қатысуымен бірқатар ірі жобалар іске асырылуда. Ел Таяу Шығыс мемлекеттерімен ынтымақтастықты кеңейту бағытында белсенді қадамдар жасауда, бұл стратегиялық әріптестіктердің географиялық әртараптандырылуы жолындағы маңызды қадам болып табылады. [2024 жылы Қазақстан мен Катар арасында](#) екі ірі газ өңдеу зауытын салуды көздейтін [маңызды келісімдерге](#) қол қойылды. Бұл жобалар катарлық UCC Holding компаниясымен бірлесіп жүзеге асырылмақ. Зауыттардың қуаты тиісінше 1 және 2,5 млрд текше метрді құрайды. Бұл жобалар жаңа компрессорлық станцияны (КС-14), Ақтөбе–Қостанай магистральдық газ құбырын және Бейнеу–Бозой–Шымкент газ құбырының екінші желісін салуды қамтитын ауқымды бастаманың бір бөлігі болып табылады. Бұл бастамаларды жүзеге асыру Қазақстанның газ өңдеу қуатын ұлғайтуға, елдің оңтүстік, орталық және солтүстік өңірлерінің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ экспорттық көлемнің тұрақтылығын сақтауға бағытталған.

Біріккен Араб Әмірліктері (БАӘ) — [Қазақстанның Таяу Шығыстағы тағы бір маңызды серіктесі, ол жаңартылатын энергетика мен жоғары технологиялық секторларға инвестицияны белсенді түрде арттыруда](#). Әсіресе БАӘ, Total Energies және China Power International Holding қатысуымен жалпы қуаты 3 ГВт болатын үш жел электр станциясының құрылысы бойынша бірлескен жобаларды атап өтуге болады. Бұл бастамалар Қазақстанның энергетикалық балансын әртараптандыру және жаңартылатын энергия көздерін жедел енгізу стратегиясының бір бөлігі болып табылады. Сонымен қатар, БАӘ Қазақстанда жасанды интеллект пен цифрлық технологияларды дамытуға қызығушылық танытуда, бұл инновациялар мен тұрақты даму салаларында жаңа ынтымақтастық бағыттарын ашады.

Қазақстан сенімді серіктес ретіндегі беделінен бөлек, қолайлы саяси және геосаяси ахуалдың да пайдасын көруде. Ресеймен, Қытаймен, Еуропалық одақпен және АҚШ-пен теңгерімді қарым-қатынасқа негізделген Қазақстанның көпвекторлы сыртқы саясаты жаһандық фрагментация күшейіп отырған қазіргі жағдайда елдің тұрақты әрі

болжамды серіктес ретіндегі имиджін нығайтады. Халықаралық ұйымдарға мүше болуы және жаһандық инвестициялық стандарттарды ұстануы да шетелдік инвесторлардың сенімін арттырады. Геосаяси шиеленістер аясында кейбір ірі энергия ресурстарын экспорттаушылар (Иран және Ресей сияқты) екінші орынға ысырылған кезде, Қазақстан тұрақты әрі бейтарап балама ретінде қарастырыла бастады. Ресей әлемдегі ең ірі мұнай-газ қорларының біріне ие болғанымен, қазіргі таңда қатаң санкциялар астында қалып, Батыс капиталы мен технологияларынан іс жүзінде оқшауланған. Қазақстан үшін қосымша оң геосаяси факторлардың бірі — АҚШ президенті Трамп әкімшілігінің жаһандық сауда және тарифтік саясатқа қатысты даулы риторикасы аясында [америкалық активтерден шетелдік инвесторлардың біртіндеп кетуі](#).

Дереккөз: Eurostat

[Дүниежүзілік экономикалық форумның \(ДЭФ\) жақында жарияланған есебіне сәйкес](#), Еуропаның ірі мұнай-газ концерндері 2025 жылы өздерінің инвестициялық портфельдерін оңтайландыруды жалғастырады деп болжануда. Бұл үдеріс бейінді емес активтерді сату арқылы 2026 жылы өсуге бағытталған жаңа инвестициялар үшін ресурстарды қайта бөлу мақсатында жүргізіледі. Бұл жағдай Қазақстан үшін жаңа шетелдік инвесторларды тарту тұрғысынан мүмкіндіктер терезесін ашады. Төмендегі жиынтық деректерге сәйкес, соңғы он екі айдағы (TTM — trailing twelve months) Еуропаның бес ірі мұнай-газ компаниясының жиынтық капиталық шығындары 64 млрд АҚШ долларын құрады, бұл Қазақстанның мұнай-газ саласындағы перспективалы жобаларына бағытталуы мүмкін ауқымды нарық көлемін көрсетеді. Біз еуропалық компаниялардың ықтимал инвестицияларына ерекше назар аударамыз, өйткені Қазақстан мен Еуропалық одақтың энергетикалық сектордағы байланыстары берік:

еліміз ЕО-ға мұнай жеткізушілер арасында АҚШ пен Норвегиядан кейінгі үшінші орында

Компания	Нетто ТТМ КВЛ, млрд долларов США
Shell plc	17,5
BP plc	14,4
TotalEnergies SE	13,6
Equinor ASA	11,2
Eni S.p.A.	7,3
Итого	64,0

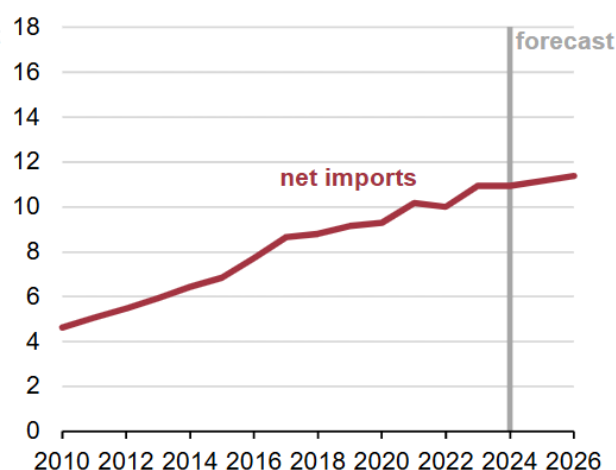
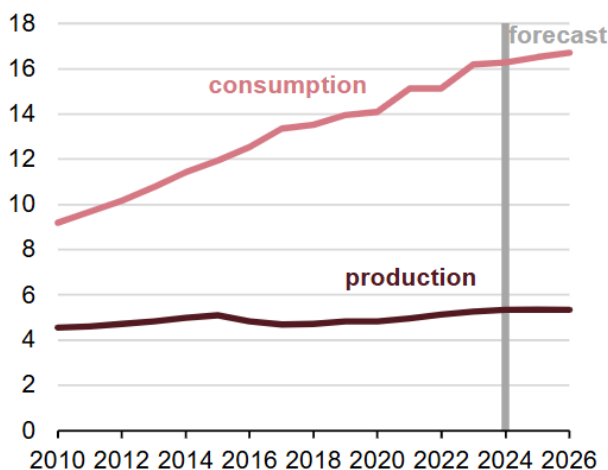
тұр.

Дереккөз: ENERGY Insights & Analytics, ашық деректер негізінде құрастырылған

Қазақстанның көптеген өңірлерінде көмірсутек қорлары әлі де жеткілікті деңгейде игерілмеген күйінде қалып отыр. Мемлекеттің елеулі қаржылық ресурстары болғанына қарамастан — соның ішінде Ұлттық қор арқылы — upstream, midstream және downstream сегменттеріндегі қазіргі заманғы жобалардың ауқымы мен күрделілігі тек капиталды ғана емес, ішкі мүмкіндіктерден тыс техникалық сараптаманы да талап етеді. Шетелдік инвесторлар тек қаржыландырумен шектелмей, бірлескен меншік және жауапкершілікті бөлу арқылы тәуекелдерді төмендетуге де ықпал етеді. Сондай-ақ мамандандырылған білім мен тәжірибені тарту да маңызды: жаһандық мұнай корпорациялары жоғары қысым мен күрделі геологиялық жағдайларда бірнеше ондаған жыл жұмыс істеген мол тәжірибеге ие. Олардың қатысуы жобалардың технологиялық тәуекелдерін азайтып, операциялық тиімділікті арттыруға мүмкіндік береді.

Petroleum and other liquid fuels consumption, production, and net imports in China (2010–2026)

million barrels per day

Дереккөз: АҚШ Энергетикалық ақпарат басқармасы

Қазақстанның Қытайға — әлемдегі екінші ірі экономикаға және ең ірі көмірсутек импорттаушыға — жақын орналасуы елеулі логистикалық артықшылық болып табылады. Қазіргі уақытта қазақстандық мұнайдың басым бөлігі батысқа Ресей аумағы арқылы тасымалданса да, шығыс бағытындағы экспортты кеңейту ұзақ мерзімді өсім стратегиясын жүзеге асырудағы қисынды қадам болып көрінеді. Бүгінде [Қытайға мұнай жеткізу бойынша Ресей жетекші жеткізуші](#) саналады, бұл тарихи тығыз байланыстармен және дамыған көлік инфрақұрылымымен түсіндіріледі. Дегенмен, Қытайға мұнай жеткізетін шағын көлемдегі басқа да жеткізушілердің қатарында Ангола мен Конго сияқты географиялық тұрғыдан алыс орналасқан бірқатар африкалық елдер де бар. Бұл жағдай Қытай инвесторларын тек upstream жобаларына ғана емес, сондай-ақ midstream — құбыр жүйелері, сақтау қоймалары және қайта тиеу терминалдарына да тарту әлеуетінің жоғары екенін көрсетеді.

Қазақстан бұл салада нөлден бастамайды. Елдің мұнай-газ саласындағы тәжірибесі кеңес дәуірінен бастау алады. Тәуелсіздік алған жылдар ішінде ұлттық экожүйе қалыптасты: жергілікті жағдайды және реттеу ортасын жақсы білетін тәжірибелі жекеменшік мұнай компаниялары, сервистік мердігерлер мен инжинирингтік фирмалар бар. Қазақстан жоғары білікті жұмыс күшіне ие екенін де атап өткен жөн: халықтың сауаттылық деңгейі 100%, [ал жоғары оқу орындарының түлектерінің шамамен 20%-ы инженерия, өнеркәсіп және құрылыс мамандықтары бойынша білім алады](#). Салада цифрлық технологиялар, автоматтандыру және декарбонизация тәжірибелері белсенді енгізіле бастаған сайын оқуға қабілетті және кәсіби адами капиталдың болуы ерекше маңызға ие болуда.

Қазақстанның инвестициялық тартымдылығын арттыратын тағы бір маңызды фактор — неғұрлым теңгерімді саяси жүйеге көшу үдерісі. Соңғы жылдары ел саяси жаңғыру жолында нақты қадамдар жасады. 2022 жылдан бастап Қазақстан суперпрезиденттік модельден президенттік-парламенттік жүйеге өтті. Бұл өзгеріс жалпыұлттық референдумда бекітіліп, [Конституцияның 33-бабына](#) түзетулер енгізілді: президенттің өкілеттігі едәуір қысқартылып, Парламент пен жергілікті өкілді органдардың рөлі күшейтілді. Мәжіліс (Парламенттің төменгі палатасы) пен өңірлік мәслихаттар үшін аралас сайлау жүйесінің енгізілуі саяси плюрализм мен өкілділікті арттырды. Сондай-ақ, сот реформасы аясында да айтарлықтай ілгерілеу бар. [2025 жылғы шілдеден бастап](#) елде азаматтық, әкімшілік және қылмыстық істер бойынша үш дербес кассациялық сот жұмыс істейтін болады. Бұл билік тармақтарының бөліну қағидасын күшейтіп, азаматтардың заңсыз әрекеттерге қарсы құқықтық қорғау тетіктерін жетілдіреді. 2023 жылы Конституциялық соттың қайта құрылуының нәтижесінде азаматтардан мыңдаған өтініш түсіп, конституциялық құқықтарды қорғау және заңнаманы жақсарту бойынша шешімдер қабылданды. Осы реформалардың арқасында Қазақстан беделді халықаралық рейтингтерде де оң нәтижелер көрсетуде. [World Justice Project](#) ұйымының 2024 жылғы Құқық үстемдігі индексі бойынша Қазақстан 142 елдің ішінде 65-орынға, ал Шығыс Еуропа мен Орталық Азиядағы 15 елдің ішінде 5-орынға көтерілді. Әлем бойынша құқық үстемдігі көрсеткіштері төмендеген шақта, Қазақстан азаматтық

сот төрелігі мен құқық қолдану салаларында оң серпін көрсеткен аз елдердің қатарында.

Қазақстан өткен қателіктерді болдырмау және басымдықтарды дұрыс үйлестіруде тепе-теңдікті сақтау үшін маңызды қадамдар жасауы қажет.

Көптеген артықшылықтарға қарамастан, жетілдіруді қажет ететін тұстар да аз емес. Ел бұрынғы қателіктерді ескеріп, шетелдік инвесторлардың сеніміне кері әсер етуі мүмкін факторларды назарға алуы қажет. Ең танымал ескерту мысалдарының бірі — [Стати ісі](#), ұзаққа созылған және күрделі тарих, ол Қазақстан үшін беделдік сынаққа айналды. Инвесторлар тұрғысынан алғанда, бұл іс елдің инвесторлардың құқықтарын қорғауға және халықаралық құқықтық стандарттарды сақтауға деген адалдығына күмән тудыруы мүмкін. Жағдайдың барлық күрделілігі мен саясиленуіне қарамастан, [сарапшылар](#) бұл мәселеге бірнеше рет әлеуетті серіктестер үшін алаңдататын белгі ретінде [назар аударды](#).

EASTERN EUROPE AND CENTRAL ASIA

KAZAKHSTAN

Share how your country is doing

Score

40/100 [What does the CPI score mean?](#)

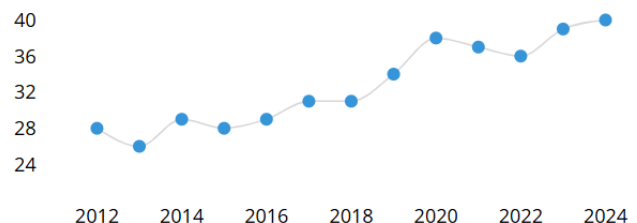
Rank

88/180

Score change

+1 since 2023

Score changes 2012 - 2024

Дереккөз: Transparency International

Сыбайлас жемқорлық көптеген дамушы елдерде өзекті мәселе болып қалып отыр, Қазақстан да бұл тұрғыда ерекшеленбейді. Соңғы жылдары белгілі бір прогреске қол жеткізілді: [Transparency International ұйымының сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексіне](#) Қазақстанның көрсеткіштері сәл жақсарды. Ел бұл көрсеткіш бойынша посткеңестік мемлекеттердің ішінде алдыңғы қатарда болғанымен, жалпы рейтингте әлі де төмен орында — 180 елдің ішінде 88-орында тұр. Демек, лицензиялау, мемлекеттік сатып алу және келісімшарттарды орындау процестерін негізсіз қысымнан қорғау үшін әлі де көп жұмыс атқару қажет. Айта кету керек, бұл рейтингтің көшбасшылары әдетте жан басына шаққандағы ЖІӨ ең жоғары елдер болып табылады. Бұл сыбайлас жемқорлықпен күрес этикалық немесе саяси міндет қана емес, сонымен қатар тікелей экономикалық қажеттілік екенін көрсетеді. Сыбайлас жемқорлықтың

жоғары деңгейі инвестициялық тәуекелдік премиясын арттырады және Қазақстанның капиталды бәсекеге қабілетті шарттармен тарту мүмкіндігін шектейді.

Тағы бір тәуекел факторы — саясаттың, әсіресе [салық салу](#), жер қойнауын пайдалану құқықтары және жергілікті қамту талаптары бойынша болжамсыздығы болып отыр. Әрбір қабылдаушы ел экономикалық жағдайлардың өзгеруіне қарай фискалдық талаптарды бейімдеуі орынды болғанымен, кенеттен немесе артқа күшіне енетін өзгерістер белгісіздік туғызады. Тұрақты, ашық және инвесторларға қолайлы реттеуші орта ұзақ мерзімді жобалық жоспарлау үшін аса маңызды. Бұл бірқатар ірі зерттеулермен де расталады. Мысалы, [ЕУ компаниясының 2024 жылғы Қазақстанның инвестициялық тартымдылығы зерттеуіне сәйкес](#), реттеуші және салықтық тұрақтылық халықаралық инвесторлар үшін негізгі басымдықтардың қатарына кіреді. 100-ден астам халықаралық инвесторды қамтыған сауалнама нәтижесінде инвестиция құю юрисдикциясын таңдауда ең маңызды факторлар: жұмыс күшінің біліктілігі мен қолжетімділігі, құқықтық және салықтық ортаның айқындығы мен тұрақтылығы, саяси тұрақтылық және реттеуші саясаттың болжамдылығы екені анықталды. Респонденттер әкімшілік рәсімдерді (әсіресе инвестициялық жеңілдіктер алу барысында) жеңілдету, салықтық және кедендік заңнаманың болжамдылығын арттыру, инвесторлар мен мемлекеттік органдар арасындағы коммуникацияны жақсарту қажеттігін де атап өтті. Сондай-ақ цифрландырудың инвесторларға әкімшілік жүктемені азайтуы тиіс екендігі ерекше көрсетілді. Бұл тұжырымдар Қазақстандағы инвестициялық ахуалды одан әрі жақсартуға және қолданыстағы кедергілерді жоюға бағытталған реформаларды жалғастыру қажеттігін айқындайды.

Which three factors are most important when choosing a country to invest in?

Дереккөз: EY Kazakhstan, «Еуразия жүрегіндегі инвестициялар» [ақпан 2025]

Сонымен қатар, S&P Global Commodity Insights-тің сарапшылары ENERGY Insights & Analytics дайындаған [Kazakhstan Energy Outlook 2024](#) баяндамасында Қазақстанның 2023 жылы Қашаған және Қарашығанақ консорциумдарына қарсы бастамашылық еткен көп миллиардтық арбитраждық даулардың жаңа барлау және өндіру жобаларына ірі халықаралық инвесторлардың қызығушылығына теріс әсер ету ықтималдығы жоғары екенін атап өтті. Мұндай даулар инвестициялық ортаға айтарлықтай белгісіздік енгізеді және саланың инвестициялық тәуекел тұрғысынан қабылдануын едәуір нашарлатады.

Тағы бір маңызды сын-қатер — инвестордың табыстылығы мен ұлттық мүдделер арасындағы әділ тепе-теңдікті табу қажеттілігі. Қазақстан өз табиғи ресурстары халыққа нақты және ұзақ мерзімді пайда әкелуін қамтамасыз етуі тиіс. Бұл тек салықтық түсімдерге ғана емес, сонымен қатар инфрақұрылымды дамытуға, жұмыс орындарын ашуға және болашақ әлеуетті қалыптастыруға қатысты. Мұндай тепе-теңдікке қол жеткізу үшін салық салу және жер қойнауын пайдалану режимдері бәсекеге қабілетті әрі болжамды болумен қатар, ел ішінде жеткілікті қосымша құн қалыптастыруды қамтамасыз етуі қажет. Бұл сондай-ақ фискалдық ынталандыруларды орнықты даму мақсаттары мен экологиялық стандарттармен үйлестіруді қамтиды. Жобаларды қауіпсіздік және орнықтылық қағидаттарына негіздеу — жай ғана реттеушілік талап емес, беделдік қажеттілік. Қазақстанның ұзақ мерзімді инвестициялық тартымдылығы оның инвестициялық капитал мен табиғи ресурстарды жауапты басқарушы ретінде қабылдану қабілетіне тікелей байланысты..

Қорытынды

Қазақстан шетелдік капитал үшін мұнай-газ саласындағы басым инвестициялық бағыттардың бірі мәртебесін бекітуге бірегей мүмкіндікке ие. Ел инвесторларға мынадай артықшылықтардың тартымды үйлесімін ұсынады: ауқымды жобаларды іске асырудағы табысты тәжірибе, игерілмеген көмірсутек қорларына қолжетімділік, білікті жұмыс күші, мемлекеттік басқарудың жақсаруы және стратегиялық тұрғыдан тиімді географиялық орналасу. Қазіргі геосаяси жағдай Қазақстанды санкцияларға ұшыраған юрисдикцияларға сенімді балама іздеген батыс инвесторлары үшін айрықша тартымды етеді. Алайда, мүмкіндіктердің өзі жеткіліксіз – жүйелі реформалар қажет. Құқықтық айқындық, ашықтық және экологиялық жауапкершілік Қазақстанның энергетика секторына инвестициялар тарту стратегиясының өзегінде болуы тиіс. Өткен мәселелерді шешу және институционалдық сенімді күшейту жаңа ірі жобаларды жүзеге асыруға келесі капитал толқынын тарту үшін шешуші маңызға ие болады. Егер Қазақстан реформалар бағытын сақтап, өзінің бәсекелік артықшылықтарын тиімді ілгерілетіп, әлсіз тұстарын жоя алса, елдің энергетика секторы алдағы ондаған жылдарға экономикалық өсудің, инновациялардың және стратегиялық әріптестіктің қуатты қозғалтқышына айналуы мүмкін.

«ЭНЕРГИЯ» аналитикалық орталығы

«ЭНЕРГИЯ» аналитикалық орталығы» ЖШС (ENERGY Insight & Analytics) [KAZENERGY қауымдастығы мен AppStream IT-компаниясының](#) бірлескен кәсіпорны болып табылады. Компания шешім қабылдаушыларға нарықтың жетекші ойыншылары туралы егжей-тегжейлі ақпаратпен неғұрлым маңызды салалық көрсеткіштерді талдауға және болжауға мүмкіндік бере отырып, Қазақстанның мұнай, газ және электр энергетикасы салалары үшін деректердің, аналитикалық ақпараттың және ұсынымдардың басым көзі болуға ұмтылады. Energy Insight & Analytics қызметі дәйекті кезеңдері бар аналитиканың бүкіл циклін қамтиды: сипаттамалық, диагностикалық, болжамдық және ұйғарушы аналитика.

Energy Insight & Analytics-тің негізгі құралы мен өнімі - бұл өзіндік бағдарламалық жасақтамасы - ашық бастапқы бағдарламалық жасақтама ретінде бағдарламалық жасақтама ретінде пайдаланудың нақты жағдайлары үшін деректерді анықтауға, оқшаулауға, пішімдеуге және тиімді ұсынуға арналған [EXia аналитикалық платформасы](#).

Дисклеймер / Жауапкершілікті шектеу

Бұл құжат тек танысу мақсатында пайдалануға арналған. Онда берілген ақпарат қандай да бір бағалы қағаздарды сатып алуға, өтеуге дейін ұстап қалуға немесе сатуға немесе қандай да бір инвестициялық шешімдер қабылдауға ұсыныс болып табылмайды және қандай да бір әрекетке шақыру болып табылмайды.

Осы құжатқа енгізілген болжамды болашақ нәтижелерге қатысты кез келген мәлімдеме, бағалау немесе болжам дәл болмауы мүмкін, сондықтан болашақ нәтижелерге қатысты міндеттеме немесе куәлік ретінде сенуге болмайды. «ЭНЕРГИЯ» аналитикалық орталығы» ЖШС (бұдан әрі - ENERGY Insights & Analytics) алушы немесе өзге тұлға осы құжатты немесе оның бір бөлігін пайдалану немесе қате пайдалану нәтижесінде туындаған кез келген түрдегі залал немесе залал үшін алушыға немесе кез келген басқа тұлғаға қатысты қандай да бір міндеттемелерді немесе жауапкершілікті өзіне қабылдамайды; алушының немесе өзге тұлғаның осы құжатты немесе оның бір бөлігін пайдалануы немесе қате пайдалануы нәтижесінде туындаған залал немесе залал үшін өзіне болашақта құжатты немесе оның бір бөлігін жаңарту бойынша немесе құжаттағы немесе оның бір бөлігіндегі анықталуы мүмкін дәлсіздіктер туралы кез келген адамды нақтылау немесе хабардар ету бойынша қандай да бір міндеттемелерді өзіне алмайды.

Energy Insights & Analytics материалдары инвестициялық және өзге де бизнес-шешімдер қабылдау кезінде пайдаланушының, оның менеджментінің, қызметкерлерінің, консультанттарының және (немесе) клиенттерінің білімін, пайымдауын және тәжірибесін алмастыра алмайды. ENERGY Insights & Analytics компанияның пікірі бойынша сенімді ақпарат көздерінен ақпарат алады, бірақ ENERGY Insights & Analytics ақпараттың дұрыстығына жауап бермейді, яғни ұсынылған

деректерге сыртқы аудит немесе өзге де арнайы тексеру жүргізбейді және олардың дәлдігі мен толықтығы үшін жауап бермейді.

Байланыс деректері

www.exia.kz

info@exia.kz

<https://www.linkedin.com/company/energy-insight/>

Қазақстан, Астана қаласы, Д. Қонаев к-сі, 10